

Museumdirecteur laat museale objecten veilen voor een goed doel

In 2004 ontstond er in de gemeente Deventer ophef rond een door de plaatselijke Rotaryclub georganiseerde veiling waarvan de opbrengst bestemd was voor de aankoop en het behoud van het stadsorgel 'De Turk'. Een van de (anonieme) inbrengers was het Historisch Museum Deventer, dat een vijftal objecten uit de collectie ter beschikking stelde.

Een daarvan was een schilderij dat geregistreerd stond als een werk van een anonieme schilder. Later bleek echter dat het hier ging om een schilderij van de hand van L.J. de Kleijn (1817-1897), wiens werk zich in verschillende Nederlandse musea bevindt. Omdat de directeur van het museum tevens lid van de Rotary was én voorzitter van de stichting die zich de aankoop en het behoud van het stadsorgel ten doel stelde, werd in de plaatselijke pers gesuggereerd dat hier sprake was van belangenverstrengeling. Bovendien, zo werd beweerd, had dit 'topstuk' veel meer kunnen opbrengen als het als een werk van L.J. de Kleijn was geveild. Naar aanleiding van deze affaire heeft de Museumvereniging de Ethische Codecommissie voor Musea (ECM) verzocht advies uit te brengen over de vraag of de museumdirecteur in strijd met de Ethische Code heeft gehandeld door een object uit de collectie af te stoten via een veiling.

De ECM hechtte groot gewicht aan het feit dat het schilderij van De Kleijn al vanaf de verwerving in 1971 de status 'niet in de collectie passend' heeft gehad, en dat het in het depot apart gehouden werd 'gereed voor afstoting'.

Voorts was komen vast te staan dat het museum had overwogen het schilderij aan andere musea aan te bieden, maar de biografie van de kunstenaar, de brede verspreiding van zijn werk en de aard van het schilderij gaven daartoe in de ogen van het museum geen aanleiding, ook niet toen bekend werd wie de werkelijke maker van het werk was. De verkoop op de veiling was voor een goed doel dat ook binnen de doelstelling van het museum paste. Met betrekking tot de waarde van het schilderij overwoog de ECM dat het ten tijde van de veiling niet in een goede conditie verkeerde en voor circa € 4.000 gerestaureerd moest worden. De ECM komt tot de conclusie dat, gelet op art. 4 van de Gedragslijn voor museale beroepsethiek (de voorloper van de Ethische Code voor Musea)[1], de directeur niet onethisch had gehandeld. Ondanks de schijn van het tegendeel is er in werkelijkheid van belangenverstrengeling niet gebleken.

Advies inzake de verkoop van een schilderij van L.J. Kleijn

Op verzoek van het bestuur van de Nederlandse Museumvereniging heeft de Commissie zich gebogen over de vraag of de verkoop op een veiling van een schilderij in eigendom van een museum verenigbaar is met de Gedragslijn voor Museale Beroepsethiek. De aanleiding tot dit verzoek lag in een serie publicaties over deze verkoop in een regionale krant, De Stentor, waarbij de juistheid van de handelwijze van de museumdirecteur in twijfel werd getrokken.

Het object

Het schilderij waar het in deze zaak om gaat, maakte onderdeel uit van een inbreng van 5 objecten door Historisch Museum Deventer voor een veiling ten bate van de aankoop en het behoud van stadsorgel 'De Turk'.

Het schilderij 'Riviergezicht met zeilschepen' is van de hand van L.J. Kleijn (1817-1897), een schilder die min of meer in de traditie van de Haagse School/Hollandse Romantische School werkte. Zijn werk is verspreid over verscheidene musea in Nederland. Ook maakte werk van zijn hand onderdeel uit van enkele tentoonstellingen. Het schilderij is sinds 1971 eigendom van het museum, indertijd geregistreerd als werk van een anonieme schilder. Pas tijdens de voorbereiding van de veiling (via de taxateur/veilingmeester) werd duidelijk dat het een schilderij van L.J. Kleijn betrof.

Vanaf de verwerving heeft het schilderij de status van 'niet in de collectie passend' gehad en hing apart in het depot, 'gereed voor afstoting'. De verdere schilderijencollectie in het museum (zowel kwantitatief - 200 à 300 werken - als kwalitatief redelijk prominent) omvat werk van o.a. Gerard Terborg, Terbruggen en Deventer schilders. Tot nu toe deed zich geen gelegenheid voor het schilderij op een gepaste wijze af te stoten. Het feit dat de maker van het schilderij bekend werd, veranderde niets aan het standpunt ten aanzien van afstoting.

Het Historisch Museum Deventer is een middelgroot museum, een categorie musea waar de archief- en dossiervorming in het algemeen en dus ook rond de herkomst van de collectie tot voor kort noodgedwongen geen hoge prioriteit had.

Het horen van de museumdirecteur

De Commissie heeft in de bijeenkomst van 17 december 2004 de directeur gehoord. Over de gang van zaken is het volgende komen vast te staan.

Op initiatief van de Rotary Club Deventer werd een veiling georganiseerd, waarvan de opbrengst bestemd was voor aankoop en onderhoud van stadsorgel 'De Turk' - taxatie- en aankoopwaarde € 50.000,--. Dit orgel is sinds de 50-er jaren in Deventer en is verbonden met de Deventer cultuur, het heeft de status van monument. Vanaf het moment dat de particuliere eigenaar het kwijt wilde, kwam het museum in beeld. Het was niet de bedoeling het orgel in de museumcollectie op te nemen, het moet op straat kunnen spelen. Daarom werd er speciaal een orgelstichting opgericht, waarvan de museumdirecteur voorzitter is (daarnaast hebben een persoon uit het Midden- en Kleinbedrijf en een persoon van de VVV zitting in het bestuur). De doelstelling van de stichting is aankoop, beheer en exploitatie van het orgel. De gemeente Deventer stelde € 25.000,-- voor dit doel beschikbaar en is akkoord met de bestuursfunctie van de museumdirecteur. In het kader van de fondsenwerving stelde de Rotary Club zich garant voor het beheer van het orgel gedurende een aantal jaren. Het geld hiervoor werd via publieke acties verkregen, onder andere in de vorm van een veiling.

Vanuit het museum werden vijf objecten ingebracht, waarbij anonimiteit gewaarborgd zou zijn. De opbrengst van de veiling werd, zo was schriftelijk vastgelegd en door de gemeente Deventer geaccordeerd, 50/50 verdeeld over het orgel en het museum. Het mandaat van B&W van Deventer hield ten tijde van de veiling in dat de museumdirecteur en de adviesraad mochten afstoten en dat de eventueel financiële opbrengst van afgestoten objecten uit het museum werd toegevoegd aan de reserve voor museale aankopen (ruim uitgelegd: ook passief conserveren, behoud en beheer kwamen als bestemming in aanmerking).

In de catalogus stond voor het schilderij een richtprijs van € 3.000,-- en de minimumopbrengst werd gesteld op € 2.500,--, wat die uiteindelijk ook bedroeg. De verwachting was dat de opbrengst hoger zou zijn, hetgeen, achteraf bekeken, gezien het karakter van de veiling wellicht niet zo op zijn plaats was. De veiling als geheel viel overigens niet tegen. De koper, voor wie de maker van het schilderij geen rol van betekenis speelde, is geen familie of bekende, behoort niet tot het museum personeel en is een volstreekte particulier.

Er is overwogen het schilderij aan andere musea aan te bieden, maar de biografie van de kunstenaar, de brede verspreiding van zijn werken en de algemene aard van het schilderij gaven daartoe in de ogen van het museum geen aanleiding, ook niet toen de maker van het schilderij bekend werd. In duidelijker toe te schrijven situaties zoekt het museum in geval van afstoting direct contact met andere musea, die qua beleid en/of collectie aansluiten bij het karakter van het af te stoten object.

Onder druk van de ophef die naderhand in de media ontstond kon de anonimiteit niet langer gewaarborgd blijven. Er was veel uitleg nodig om het publiek enig inzicht in de zaak te geven. De integriteit van de museumdirecteur werd in twijfel getrokken.

In 'De Stentor' (een fusie van regionale dagbladen met lokale versies) werd als eerste krant melding gemaakt van de verkoop van het schilderij en de vermeende dubieuze rol van het museum hierbij.

De politiek (gemeenteraad en B&W), het ambtelijk apparaat en de adviesraad staan achter de museumdirecteur, er zijn dus ook geen (in) formele 'sancties' geweest.

Advies

De Commissie heeft in het haar voorgelegde geval het volgende overwogen. Een belangrijk gegeven is dat het schilderij al vóór de veiling 'voor afstoting' was bestemd. De verkoop op de veiling was voor een goed doel, dat ook binnen de doelstelling van het museum paste. De waardebepaling van het schilderij moet gezien worden in de context van deze speciale veiling, waarbij voor de opbrengst geen rekening behoeft te worden gehouden met veilingkosten, e.d. zoals die bij reguliere veilingen moeten worden afgetrokken. Ook is belangrijk hierbij dat het schilderij op het moment van de veiling niet in een goede conditie verkeerde en voor ca. € 4.000,- gerestaureerd moest worden. De Commissie heeft voor de beoordeling of de museumdirecteur onethisch zou hebben gehandeld met name gelet op de artikelen 4.1.a, 4.2, 4.3 en 4.5, alsmede de toevoeging onder IV, ad artikel 4.3.a van de Gedragslijn voor museale beroepsethiek. Uit de gegevens, zoals boven weergegeven, volgt niet dat de museumdirecteur onethisch zou hebben gehandeld. Musea verwerven nogal eens objecten die noch in de eigen collectie passen noch redelijkerwijs in een andere museale collectie. Er was een schijn van belangenverstrengeling, maar in werkelijkheid is er van belangenverstrengeling niet gebleken. De Commissie is van mening dat deze feiten en omstandigheden onvoldoende aandacht hebben gekregen bij de berichtgeving in de regionale pers.

Meer in algemene zin wil de Commissie bij haar advies aan de Museumvereniging hier het belang benadrukken van de vraag of afstoten door een museum anoniem of openbaar behoort te gebeuren. Voor beide standpunten zijn argumenten te vinden. Als het publiek langzaam maar zeker vertrouwd zou kunnen worden gemaakt met het feit dat binnen het museumbeleid ook past dat er objecten moeten kunnen worden afgestoten, dan zullen de argumenten voor anonimiteit vanzelf aan kracht en betekenis inboeten.

De Commissie Museale Gedragslijn was bij de vaststelling van dit advies als volgt samengesteld: De heren mr. N. van Lingen (voorzitter), dr. W.H. Vroom, drs. H. Leyten, dr. F. Grijsenhout, mevrouw prof. dr. I.C. van der Vlies en mevrouw drs. M. Brouwer. Als secretaris was aanwezig mr. J.C. Hogeweg-Bos.

maart 2005

© De Nederlandse Museumvereniging